

štúdie

Vypovedacia schopnosť stredovekých kalendárií na príklade Spišského misála

Martin Neumann

Neopomenuteľnou súčasťou každého misála je kalendárium. Zväčša sa nachádza na prvých stranách a obsahuje súpis sviatkov záväzných pre danú farnosť, biskupstvo či celú krajinu. Vďaka tejto vlastnosti kalendárií je následne možné identifikovať oblasť, z ktorej kalendárium pochádza. Dôležitosť kalendárií vystúpi do popredia práve vtedy, keď sú o istej liturgickej knihe k dispozícii len neurčité údaje o čase a mieste jej vzniku. A práve to je aj prípad Spišského misála, ktorý je uložený v *Országos Széchényi Könyvtár* pod signatúrou *Cod. Lat. 92*. Tam sa dostal ako súčasť knižnice známeho bibliofila Mikuláša Jankovícha pravdepodobne v roku 1830.¹ Tomu sa ho podarilo získať v Olomouci, čo bolo aj príčinou, prečo sa misálu začalo hovoriť *Missale Olomucense*. Ako sa misál dostal na Moravu, zatiaľ nie je známe. Muselo sa to však odohrať pred začiatkom 19. storočia. Vtedy totiž Ignác Battyány, biskup v Sedmohradsku, zobral so sebou zo Spišskej kapituly mnohé staré rukopisy a odniesol ich do Alby Iulie.² Zatiaľ nebola publikovaná žiadna podrobná paleografická či muzikologická analýza, ktorá by presnejšie pomohla datovať vznik kalendária či celého misála. Cieľom tejto práce je preto prostredníctvom kalendária Spišského misála stručne priblížiť čas a miesto jeho vzniku, prípadne objasniť hlavné impulzy, ktoré pôsobili na jeho zostavovateľa.

Stručné informácie o Spišskom misáli a jeho kalendáriu podávajú edície stredovekých latinských kódexov. E. Hoffmann ho len okrajovo spomenula ako misál z konca 14. storočia, ktorý sa nachádza v knižnici Národného múzea v Budapešti.³ Známa maďarská historička E. Bartoniek konštatovala, že misál bol „*in usum ecclesiae cuiusdam Hungaricae*“.⁴ Prvýkrát bolo kalendárium publikované P. Radóm. Ten už na základe hlbšieho rozboru kalendária mohol tvrdiť, že misál vznikol tam, „*ubi Slavi et Saxones simul habitabant cum Hungaris,*

¹ Rok 1830 je uvedený na odtlačku pečiatky, ktorá nesie kolopis: W. JANKOVICH MIKLOS GYÜJTEMENYE 1830. (f. 1r)

² HRADSZKY, Josephus. *Initia progressus ac praesens status capituli ad sanctum Martinum e. c. de monte scepusio olim collegiati sub jurisdictione archiepiscopi strigoniensis nunc vero cathedralis sub proprio episcopo scepusiensi constituti*. Szepesváralja : Typis Dionysii Buzás, 1901, s. 206.

³ *A XIV. század végéről származhatik egy magyarországi Missale a Múzeum könyvtára (Cod. Lat. 92), mely két gyatra rajzal van díszítve*. HOFFMANN, Edith. *A nemzeti múzeum Széchényi könyvtárának illuminált kéziratai*. Budapest : A M. N. Múzeum orsz. Széchényi könyvtára, 1928, s. 83.

⁴ BARTONIEK, Emma. *Codices manu scripti latini*, vol. 1. *Codices latini medii aevi*. Budapestini : Országos Széchényi Könyvtár, 1940, s. 84-85, č. 92.

verisimiliter Capitulum collegiale Scepusiense haberi potest patronus codicis“.⁵ Z jeho práce vychádzali a doteraz vychádzajú všetci autori, ktorí sa pokúšali o bližšie určenie pôvodu kalendária, resp. celého misála. Ním publikované kalendárium však nezodpovedá skutočnému stavu. Z umeleckovedného pohľadu sa Spišským misálom zaoberali A. Güntherová a J. Mišianik.⁶ Záslužnú prácu urobil J. Sopko spísaním stredovekých latinských kódexov nachádzajúcich sa mimo územia Slovenska, kde medzi iným nezabudol obšírnejšie informovať aj o Spišskom misáli.⁷ Oveľa viac bádateľov sa týmto misálom a jeho kalendáriom zaoberalo v súvislosti s cyrilometodskou tematikou. K spomenutým bádateľom patrí napríklad J. Pöstényi.⁸ Vo svojom príspevku k cyrilometodskej tradícii v zborníku *Apoštoli Slovienov* dokonca uverejnil v obrazovej prílohe fotografie časti kalendária a textu misála. Pravdepodobne toto bol zdroj, odkiaľ R. Marsina čerpal informácie a kde našiel fotografiu kalendária misála, kde sa uvádzal aj sviatok svätého Cyrila a Metoda.⁹ Okrajovo spomenul sviatok svätého Cyrila a Metoda v Spišskom misáli J. Vragaš.¹⁰ Prekvapivo obšírne ho analyzoval J. Kútnik Šmálov.¹¹ Vychádzal pritom z kalendária publikovanom P. Radóm. Súčasná generácia bádateľov už len preberá poznatky zo starších edícií stredovekých latinských kódexov. Eklatantným príkladom je štúdia J. Šedivého v diele sumujúcom dejiny Spiša.¹²

Kalendárium

Samotné kalendárium sa nachádza na prvých štyroch fóliách misála (ff. 1v – 4r) a obsahuje 315 sviatkov, ktoré sú pridelené k 296 dňom v roku. Špecifická štruktúra kalendária a preferencia svätcov výraznou mierou pomáha pri jeho analýze. Pozornosť budeme venovať predovšetkým tým sviatkom, ktoré výrazne napomáhajú pri určovaní časového zaradenia kalendária (prepis kalendária sa nachádza v prílohe za textom).

⁵ RADÓ, Polycarpus O.S.B. *Libri liturgici manu scripti bibliothecarum Hungariae*. Budapest : Sumtibus musaei nationalis Hungarici, 1947, s. 69.

⁶ GÜNTHEROVÁ, Alžbeta – MIŠIANIK, Ján. *Stredoveká knižná malba na Slovensku*. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1961, s. 37-38.

⁷ SOPKO, Július. *Stredoveké latinské kódexy II*. Martin : Matica slovenská, 1982, s. 28-29.

⁸ PÖSTÉNYI, Ján. *Cyrlometodská tradícia na Slovensku*. In *Apoštoli Slovienov*. Trnava : SSV v Trnave, 1963, s. 120-132.

⁹ MARSINA, Richard. *Metodov boj*. Bratislava : Obzor, 1985, s. 108.

¹⁰ VRAGAŠ, Štefan. *Cyrlometodské dedičstvo v náboženskom, národnom a kultúrnom živote Slovákov*. Zürich; Toronto; Bratislava : Lúč, 1991, s. 54.

¹¹ KÚTNIK ŠMÁLOV, Jozef. *Kresťanský stredovek Slovenska*. Bratislava : Lúč, 2005, s.312-325.

¹² ŠEDIVÝ, Juraj. Stredoveká písomná kultúra na Spiši. In HOMZA, Martin – SROKA, Stanislav A. (eds.). *Historia Scepusii*, vol. 1. Bratislava : Katedra slovenských dejín FF UK; Kraków : Instytut Historii UJ, 2009, s. 505.

Pre objasnenie pôvodu činiteľov, ktoré vplývali na redakciu kalendária a jeho heortologickú štruktúru, nebolo možné zaobísť sa bez porovnania s kalendármi iných liturgických kníh. Na tieto účely boli vybrané kalendária nasledujúcich liturgických kníh:

- A1 – Prayov kódex (1192–1195)
- A2 – Bratislavský misál H (pred 1389)
- A3 – Missale in Usum Ecclesiae Hungaricae (1377)
- A4 – Liber Diurnalis cum Necrologio Scepusiensi (14. storočie)
- A5 – Missale ad Usum Op. In Hungaria (14./15. storočie)
- A6 – Missale Posoniense A (tesne po 1341)
- A7 – Spišský antifonár (1450–1475)
- A8 – Spišský graduál Juraja z Kežmarku (1426)
- A9 – Missale Posoniense I (15. storočie)
- A10 – Missale Strigoniense archiepiscopi Georgii Pálóczy (1423–1439)
- B1 – Missale Pragense (1365)
- B2 – Misál pražský (14./15. storočie)
- B3 – Missale Pragensis Diocesis (1370–1380)
- B4 – Misál Jana Strniště z Jablonné (1408)
- B5 – Breviarium (1365–1385)
- B6 – Breviarium (1375–1386)
- B7 – Missale (1300–1335)
- B8 – Missale Ordinis s. Mariae Domus Theutonicorum (1300–1350)
- B9 – Breviár Benedikta z Valdštejna (1410)
- B10 – Missale Cisterciense (1218–1233)
- B11 – Missale Ordinis Praemonstratensis (1460)
- B12 – Missale Lucensis (1483)
- B13 – Breviarium (1278)
- B14 – Misál Víta Soukeníka (1485)
- B15 – Missale Ecclesiae cathedralis Pragensis ex anno 1492 (1492)

Každé kalendárium má priradené pre zjednodušenie identifikačný znak. K písmenu A sú priradené tie kalendária, ktoré pochádzajú z uhorského prostredia. Písmeno B symbolizuje českú provenienciu. Vzájomným porovnávaním sa pokúsime určiť pôvod, respektíve regionálnu preferenciu jednotlivých sviatkov.

Uhorskí dynastickí svätci

Pri bližšom pohľade na štruktúru národných svätcov nemožno pochybovať o tom, že kalendárium, tak ako aj celý misál, je uhorského pôvodu. Nasvedčujú tomu typickí uhorskí svätci ako svätý Imrich, ktorý sa v českých kalendáriách vôbec nevyskytuje. Medzi charakteristických uhorských svätcov je radený aj svätý Štefan kráľ. Pri pohľade na české kalendária sa však dá zistiť, že sa jeho sviatok pripomínal aj v českom prostredí. Nachádzame ho napríklad v kalendáriách B1, B3, B5, B7 a B13, všetko kalendáriách českej proveniencie. Takisto aj úcta k svätej Alžbete Durínskej, dcére Bela IV., bola všeobecne rozšírená. To sa však nedá povedať o svätom Ladislavovi, ktorý sa znovu viaže výhradne na uhorské kalendária. Rovnako nepoznajú české kalendária sviatok svätého Svorada a Benedikta, slávený 17. júla spolu so svätým Alexiom. Sviatok svätého Kolomana je síce možné nájsť v niektorých českých kalendáriách, no nikde nie je pripomínaný ako kráľ. Treba pripomenúť, že Koloman bol haličským kráľom a medzi rokmi 1221–1241 sídlil na Spiši.¹³ Jeho brat Belo IV. po jeho smrti nariadil uctievať jeho pamiatku v Spišskej kapitule.¹⁴ Asi najzávažnejšou pomôckou, ktorá dovoľuje prisúdiť Spišskému misálu jednoznačne uhorský pôvod, je sviatok svätého Vojtecha, patróna ostrihomskej arcidiecézy. Ten sa v Uhorsku slávil 23. apríla, čo však kolidovalo so sviatkom svätého Juraja. V dôsledku toho bolo slávenie sviatku svätého Juraja preložené o deň neskôr, na 24. apríla.¹⁵ Takýto princíp bol dodržaný aj v kalendáriu Spišského misála. Tento posun české kalendária nepoznajú. Všetky uvedené skutočnosti potvrdzujú fakt, že Spišský misál sa právom hlási k prostrediu Uhorska, konkrétnejšie Spiša. Napriek tomu je možné v kalendáriu vysledovať vrstvy sviatkov takých svätcov, ktorých kult mal pôvod v mimouhorskom prostredí. Nasledujúci text aspoň čiastočne predstaví tých najreprezentatívnejších svätcov.

Svätý Vojtech (*Invencio s. Adalberti*, 12. október)

Oveľa zriedkavejším sviatkom než sviatok svätého Vojtecha, slávený 23. apríla, a pre naše účely oveľa nápomocnejší, je sviatok *Invencio s. Adalberti*, slávený 12. októbra. V análoch Trasku a krakovských análoch bolo k roku 1127 spomenuté slávenie sviatku

¹³ RÁBIK, Vladimír. Marcelov hrad na Spiši a okolnosti jeho držby v stredoveku. In GŁADKIEWICZ, Ryszard – HOMZA, Martin (eds.). *Terra Scepusiensis*. Levoča; Wrocław : Kláštorisko, 2003, s. 312.

¹⁴ „Proinde ad universorum noticiam harum serie volumus pervenire, quod nos eternorum intuitu temporalis spiritalibus, transitoria perpetuis felici comercio commutare volentes, pro obtinendo quoque nobis ac animo felicis recordacionis Colomani, quondam regis karissimi fratris nostris, salutis eterne remedio quandam terram Lyskaulaza nuncupatam, ad nos inmediate pertinentem et vineam cum uno situ curie in Potok sine herede decedentis contulimus, dedimus, tradidimus et donavimus ecclesie beati Martini de Scypus...“ MARSINA, Richard (ed.). *Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae*, vol. 2. Bratislava : Obzor, 1987, s. 210-211, č. 300.

¹⁵ RADÓ, ref. 5, s. 15.

Invencio capitis sancti Adalberti.¹⁶ Kanonik vyšehradský spresnil dátum nájdenia Vojtechovej hlavy na 23. februára.¹⁷ Dátum slávenia tohto sviatku očividne nie je zhodný s dátumom v kalendáriu v Spišskom misáli.

Ďalšou udalosťou, na ktorú sa môže vzťahovať sviatok nájdenia svätého Vojtecha, je výprava Břetislava I. do Hnezdna v roku 1039. České vojsko však vpadlo do Poľska asi koncom júna a do Prahy sa vrátilo 23. augusta.¹⁸ Je teda vylúčené, aby sa *Invencio s. Adalberti* v Spišskom misáli vzťahovalo na túto udalosť.

Samotné *invencio* – nájdenie ostatkov svätého Vojtecha – sa muselo odohrať ešte pred jeho transláciou. O nájdenie svätcových ostatkov sa zaslúžil Boleslav Chrabrý, ktorého informoval buď náhodný pocestný,¹⁹ alebo Prusmi vyslané posolstvo, ktoré priznalo, že ostatky svätca sú u nich.²⁰ Napokon nemožno vylúčiť ani tú možnosť, že správu o Vojtechovej smrti priniesli samotní účastníci misie k pohanom. Boleslav reagoval tým, že nariadil vyslať svojich poslov spolu so žiakmi svätého Vojtecha, aby získali zvyšok jeho tela.²¹ To sa im aj podarilo, keď Vojtechovo telo „*septimo autem die piscino more defluit ad ripam ubi inveniebatur*“.²² Domnievame sa, že sviatok *Invencio s. Adalberti* sa viaže práve na túto udalosť. Na základe *Života svätého Vojtecha* od Bruna z Querfurtu je zrejmé, že Vojtech poslal k Uhrom svojich poslov a dokonca sem prišiel aj osobne, aby Uhrov odvrátil od bludov.²³ Taktiež Kosmas píše, že svätý Vojtech ulovil „*sítěmi víry Panonii a s ní i Polsko*“.²⁴ Je teda zrejmé, že Vojtech a jeho žiaci vykonávali medzi Uhrami (a tiež na území na sever od Karpát) pastoračnú činnosť.²⁵ A práve zvýšená mníšska aktivita na konci 10. storočia mala pozdvihnúť kresťanstvo na jeho pôvodnú úroveň. Ohromnú aktivitu v tomto

¹⁶ BIELOWSKI, August (ed.). *Monumenta Poloniae Historica*. Pomniki Dziejowe Polski. Vol. 2 Lwów : Nakładem własnym, 1872, s. 832.

¹⁷ PALACKÝ, František (ed.). *Fontes Rerum Bohemicarum*, vol. 2. Praha : Nakładem Musea Království českého, 1874, s. 205.

¹⁸ ŽEMLIČKA, Josef. *Čechy v době knížecí*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 1997, s. 56-57.

¹⁹ „*Viatoris eiusdam, ut fertur, gressus semitam fluentis amnis, quo haec contingebant, situs erat, qui caput fixum cernens de sude depositum sua abdidit in pera, Pulsaique ad ciuitatem, Chnazina uocitatum, concitato cucurrit tramite*.“ MPH, vol. 1, s. 155-156.

²⁰ „*Scientes autem Prusci reliquias martiris Polono regi preciosissimas fore, mittunt ad eum dicentes: Noueris illum deum tuum, quem peremimus, apud nos esse*.“ KĘTRZYŃSKI, Wojciech (ed.): *De sancto Adalberto episcopo*. In MPH, vol. 4, s. 220.

²¹ „*...pecunia sua uiatori data ipsum emit caput sanctum, ac misso magni thesauri pondere, nuntios suos cum discipulis sancti Adalberti ad redimendum reliquum corpus direxit*.“ MPH, vol. 1, s. 156.

²² Záznam o nájdení tela svätého Vojtecha pochádza z rukopisu z kláštora svätého Kvirína v Tegernsee (*Passio sancti Adalberti martiris*). MPH, vol. 1, s. 156.

²³ „*Non tacendum, quod iuxta positus Ungris nunc nuntios suos misit, nunc se ipsum obtulit, quibus et ab errore parum mutatis umbram christianitas impressit*.“ MPH, vol. 1, s. 223.

²⁴ JAN, Libor – MORAVOVÁ, Magdaléna – NODL, Martin et al. (eds.). *Kosmas. Kronika Čechů*. Praha : Argo, 2011, s. 66.

²⁵ HOMZA, Martin. Počiatky kresťanstva na Spiši. In HOMZA – SROKA, ref. 12, s. 177-178.

smere vykonávali predovšetkým benediktíni (Vojtech bol tiež benediktínsky mních).²⁶ Zmienky o nich možno vymedziť územím Sliezska, Malopoľska, Pobaltia, Pruska, Kyjevskej Rusi a územím kočovných Pečenehov. Spoločným východiskom do týchto oblastí bolo Uhorsko, a to predovšetkým Spiš, ktorý tvoril priesečník, respektíve prirodzený nástupný priestor do spomínaných oblastí.

Taktiež je treba vziať do úvahy, že zmienky o svätom Vojtechovi v ranostredovekom dejepisectve boli určené *pro domo*, teda domácej propagande.²⁷ Zároveň mala osoba svätého Vojtecha slúžiť k utváraniu dynastického povedomia formujúcich sa stredoeurópskych panovníckych dynastií na prelome 10. a 11. storočia. Tu je treba porovnať úlohu svätého Vojtecha v uhorskej, českej a poľskej hagiografii. Kým v uhorskej je svätý Vojtech od konca 11. storočia vytláčaný kultom vlastných dynastických svätcov, v českej a poľskej hagiografii zohral oveľa markantnejšiu úlohu.²⁸ To sa odrazilo aj v počte sviatkov, ktoré boli venované svätému Vojtechovi v kalendáriách uhorskej proveniencie. Väčšinou sa pripomínal deň Vojtechovho umučenia, teda 23. apríl, a tiež prenesenie jeho ostatkov (*translatio*), teda 6. november. V kalendáriu Spišského misála sa sviatok prenesenia ostatkov vôbec nenachádza, no za to obsahuje sviatok nájdenia jeho ostatkov (*inventio*).

Na základe spomenutých skutočností je možné vysloviť domnienku, že slávenie sviatku nájdenia svätého Vojtecha (s dátumom slávenia 12. október) nemohlo vzniknúť na uhorskom, nieto ešte na českom panovníckom dvore. Jedinou možnosťou je vznik slávenia tohto sviatku na dvore Boleslava Chrabrého v tom istom čase, keď sa formoval prvý *Život svätého Vojtecha* a jeho následné rozšírenie až na Spiš.²⁹ Z tohto pohľadu je zaujímavé, že žiadne kalendárium českej proveniencie, ktoré sme mali možnosť porovnávať, neobsahovalo sviatok nájdenia ostatkov svätého Vojtecha. Prikláňame sa teda k názoru, že tradícia slávenia sviatku *Invencio s. Adalberti* prenikla na Spiš z územia Poľska.

Svätí Cyril a Metod (*Crrilli (!) et Metudii*, 9. marec)

Podľa Spišského misála sa slávil sviatok svätého Cyrila a Metoda 9. marca. V rovnaký deň boli títo svätci pripomínaní aj v Olomouckom misáli zo začiatku 15. storočia, v Bratislavskom misáli A z obdobia tesne po roku 1341 a tiež v Bratislavskom

²⁶ DUNIN-WASOWICZ, Teresa. Der heilige Adalbert – Schutzheiliger des neuen Europas. In: WIECZOREK, Alfred – HINZ, Hans-Martin (eds.). *Europas Mitte um 1000*, Band 2. Stuttgart : Theiss, 2000, s. 841.

²⁷ BAGI, Dániel. Sv. Vojtech v ranom stredoeurópskom dejepisectve. In NEMEŠ, Jaroslav – KOŽIAK, Rastislav et al. (eds.). *Svätý Vojtech – svätec, doba a kult*. Bratislava : Chronos, 2011, s. 57-58.

²⁸ *Tamže*, s. 62.

²⁹ POBÓG-LENARTOWICZ, Anna. Najstaršie životy sv. Vojtecha. Vitae s. Adalberti. In NEMEŠ, Jaroslav – KOŽIAK, Rastislav et al. (eds.). *Svätý Vojtech – svätec, doba a kult*. Bratislava : Chronos, 2011, s. 34.

misáli E z prvej polovice 15. storočia. Podľa M. Homzu je možné, že tradícia cyrilometodského kultu siaha na Spiši pravdepodobne už do obdobia Veľkej Moravy. Vtedy mala tvoriť Popradská kotlina nástupný priestor pre cirkevnú politiku Svätopluka, ktorá bola realizovaná prostredníctvom Metoda ako misijného pápežského legáta pre slovanské kraje v susedstve Veľkej Moravy.³⁰ Po vyhnaní nasledovníkov cyrilometodskej misie a príchode staromadžarských kmeňov sa mali pamiatky slovanskej liturgie zachovať v drobných centrách vo všetkých oblastiach vplyvu bývalej Veľkej Moravy.³¹ Ponúka sa však otázka, či je naozaj možné sledovať kontinuitu uctievania svätých Cyrila a Metoda na Spiši. Podľa J. Kútника mali zachovať na Spiši kult svätého Cyrila a Metoda ako aj rítus ekténií a spoločnú spoveď benediktínski mnísi.³² K zachovaniu veľkomoravskej, ako aj cyrilometodskej tradície mali prispieť aj stredovekí igríci (histriones, ioculatores). V domácom jazyku prostredníctvom spevu, hier alebo jednoduchým rozprávaním mali oživovať staré tradície.³³ Tak sa mali udržať náboženské, politické a kultúrne prejavy tejto tradície.³⁴

Na druhej strane je možné uvažovať aj o zániku, resp. potlačení či uhasnutí kultu oboch svätcov na území Spiša, a teda nutnom importe tejto tradície do priestoru Popradskej kotliny z iného centra ich uctievania. Cyrilometodská tradícia zažila svoju obnovu za panovania českého kráľa a rímskeho cisára Karola IV. (1346 – 1378). Vôbec ako prvý rímskonemecký cisár sa vyslovil za zachovanie cyrilometodského odkazu.³⁵ V roku 1347 nechal založiť pražský kláštor Na Slovanoch. Tu mali benediktínski mnísi pozvaní z Dalmácie kázať a slúžiť omše v slovanskom jazyku.³⁶ Táto fundácia mala jednak slúžiť na potvrdenie návaznosti českej cirkevnej metropoly na pôvodné Metodovo arcibiskupstvo na Veľkej Morave,³⁷ no zároveň aj na šírenie cirkvi latinského obradu smerom na východ.³⁸ Už o 2 roky neskôr, v roku 1349, zvolal olomoucký biskup Ján VII. Volek do Kroměříže cirkevnú synodu. A hoci sa v synodálnych štatútoch v zozname diecéznych sviatkov nenachádza sviatok

³⁰ HOMZA, ref. 25, s. 176; KÚTNIK ŠMÁLOV, ref. 11, s. 312.

³¹ MARINČÁK, Šimon. Problematika byzantskej hudby na Slovensku od konca Veľkomoravskej ríše po kolonizáciu na valašskom práve (10. – 14. storočie). In *Slavica Slovaca*, 2008, roč. 43, č. 2, s. 7.

³² KÚTNIK ŠMÁLOV, ref. 11, s. 312. K prítomnosti benediktínov na Spiši sa kriticky vyjadril L. Koszta. KOSZTA, László. 11. századi bencés monostor a Szepességben? In *Századok*, 2008, roč. 142, č. 2, s. 339-357.

³³ BAGIN, Anton. *Cyrilometodská tradícia u Slovákov*. Bratislava : Slovak Academic Press, 1993, s. 9.

³⁴ VRAGAŠ, ref. 10, s. 54.

³⁵ HUŇÁČEK, Václav. Klášter Na Slovanoch a počátky východoslovanských štúdií u nás. In PETR, Jan – ŠABOUK, Sáva (eds.). *Z tradic slovanské kultury v Čechách. Sázava a Emauzy v dějinách české kultury*. Praha : Universita Karlova, 1975, s. 175.

³⁶ BLÁHOVÁ, Marie. Klášterní fundace Karla IV. In BENEŠOVSKÁ, Klára – KUBÍNOVÁ, Kateřina (eds.). *Emauzy. Benediktinský klášter na Slovanech v srdci Prahy*. Praha : Academia, 2007, s. 21; BENEŠOVSKÁ, Klára – KUBÍNOVÁ, Kateřina. Klášter Na Slovanoch – Emauzy. In ŠMAHEL, František – BOBKOVÁ, Lenka (eds.). *Lucemburkové. Česká koruna uprostřed Evropy*. Praha : Nakladatelství Lidové Noviny, 2012, s. 586.

³⁷ BLÁHOVÁ, ref. 36, s. 23.

³⁸ HUŇÁČEK, ref. 35, s. 176-177.

sv. Cyrila a Metoda, predsa bola týmto dvom svätcom venovaná výraznejšia pozornosť.³⁹ Bol to dôsledok nastupujúceho českého humanizmu, ktorý si začal všímať počiatky kresťanstva v Čechách a na Morave. Ešte v 14. storočí bola živá tradícia, ktorá spájala Velehrad so sídlom arcibiskupa Metoda. Z toho dôvodu požiadal biskup Ján pápeža o pridelenie pontifikálií pre velehradského opáta.

Taktiež kancelár Karola IV. a olomoucký biskup Ján IX. zo Stredy dával vo svojej diecéze do popredia kult oboch svätcov.⁴⁰ Na kroměřížskej synode ich nazval „*beatissimi confessores Christi et episcopi Cirillus et Metudius, et sancti patres et apostoli et patroni nostri precipui*“. Dokonca nariadil, aby sa v jeho diecéze slávil ich sviatok 9. marca. Dôležité je podotknúť, že Karol IV. udržiaval s uhorským kráľom Ľudovítom I. Veľkým priateľské vzťahy a Spišská kapitula mala osobitný vzťah k Anjouovcom (čo dokladá aj freska v katedrále Spišskej kapituly).⁴¹

Aj pohľad na kalendáriá zo susedného českého prostredia je veľavravný. Sviatok solúnskych bratov bol zapísaný v kalendáriách B2, B3, B5, B6, B7, B9. V kalendáriu B2 bol dokonca zvýraznený rubrikou. Kalendáriá liturgických rukopisov z prostredia Spiša zo 14./15. storočia si nepripomínajú vôbec pamiatku sv. Cyrila a Metoda. Ak by bola úcta k obom svätcom na Spiši rozšírená, určite by sa prejavila aj v kalendáriách. To sa však nestalo. Je preto možné pripísať svätenie sviatku svätého Cyrila a Metoda na Spiši z tohto pohľadu za implantovanie cyrilometodskej tradície do tohto prostredia. Táto tradícia je ešte zdôraznená skutočnosťou, že sa kňazi mali podľa zápisu v liturgickom texte misála prihovárať ľudu „*in ydiomate morauicali*“.⁴²

Na silný vzťah k Morave, resp. k Českému kráľovstvu poukazuje aj sviatok svätého Gotharda.⁴³ Ten sa v českom prostredí slávil 4. mája, no v Uhorsku až 5. mája. A práve v Spišskom misáli je jeho slávenie uvedené na 4. máj spolu so svätým Floriánom (hoci nasledujúci deň nie je v kalendáriu žiaden zápis).

³⁹ MEDEK, Václav. *Osudy moravské církve do konce 14. věku*. Praha : Charita, 1971, s. 148.

⁴⁰ *Tamže*, s. 148.

⁴¹ PŮSTĚNYI, ref. 8, s. 125.

⁴² SOPKO, ref. 7, s. 29.

⁴³ Hildesheimský biskup Gothard (†1038) bol predstavený prvého opáta ostrovskeho kláštora. Z neskoršieho obdobia boli na post břevnovského opáta a olomouckého biskupa dosadzovaní predovšetkým mnísi z Niederaltaichu, ktorého opátom bol aj sv. Gothard. BARLETT, Robert. *Evropa a přemyslovský stát*. In SOMMER, Petr – TŘEŠTÍK, Dušan – ŽEMLIČKA, Josef (eds.). *Přemyslovci. Budování českého státu*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 25.

Svätý Demeter (*Demetrii mr.*, 8. október)

S Cyrilom a Metodom úzko súvisí svätý Demetrios. Svätý Demeter bol mučeník žijúci na prelome 3. a 4. storočia. Zahynul počas prenasledovania kresťanov, ktoré rozpútal cisár Galerius v roku 303.⁴⁴ Hlavné centrum uctievania ležalo v Solúne. V Uhorsku bol svätý Demeter uctievaný 26. októbra, podobne ako v Solúne a v prostredí ortodoxnej cirkvi.⁴⁵ V rovnaký deň bol založený Kláštor sv. Demetera v roku 1047 v pohraničí Sirmia palatínom Radóm.⁴⁶ No v západnej Európe sa svätý Demeter uctieval 9. apríla. Tento deň korešponduje s dňom, keď boli Demeterove ostatky prenesené do Solúna. Šíriteľmi jeho kultu neboli len Konštantín a Metod, ale neskôr aj križiaci, ktorí ho považovali za pomocníka v boji proti neveriacim.⁴⁷

V kalendáriu Spišského misála je sviatok svätého Demetera uvedený pri 8. októbri. V nami sledovaných kalendáriách uhorskej proveniencie sa nám podarilo vysledovať len jedinú analógiu – Missale Posoniense A. Kalendáriá liturgických kníh, ktoré pochádzajú zo Spiša, slávil sviatok svätého Demetria zhodne 26. októbra (ide o Spišský antifonár a *Liber diurnalis cum necrologio scepusiensi*).⁴⁸ Situácia sa však nápadne mení, ak zameriame pozornosť na české prostredie. Tu sa sviatok svätého Demetera bežne slávil 8. októbra, tak ako to uvádzajú kalendáriá týchto liturgických kníh: B1, B2, B3, B4, B7, B9 a B13 (v prípade kalendária B15 bol sviatok spomínaného svätca slávený 6. októbra). Predpokladáme, že hoci bol na Spiši známy uhorský zvyk sláviť sviatok svätého Demetera 26. októbra, nedopatrením (alebo úmyselne?) nebol dodržaný. Nerešpektovanie dátumu slávania typického pre Uhorsko nás privádza k záveru, že pri redakcii kalendária musel jeho zostavovateľ použiť vzor pochádzajúci jednoznačne z českého prostredia.

Svätá Uršul'a a Kordula (*Undecim milium virginum*, 21. október; *Cordule v.*, 22. október)

Svätá Uršul'a mala byť podľa legendy dcérou kresťanského kráľa Maura žijúceho v 5. storočí. Spolu so svätou Kordulou patrila medzi takzvaných jedenásťtisíc panien

⁴⁴ DARLING, Janina K. *Architecture of Greece. Reference Guides to National Architecture*. Westport : Greenwood Publishing Group, 2004, s. 29.

⁴⁵ RUSSELL, Eugenia. *St Demetrius of Thessalonica. Cult and Devotion in the Middle Ages*. Bern : Peter Lang, 2010, s. 15.

⁴⁶ ADAMKO, Rastislav – VESELOVSKÁ, Eva – ŠEDIVÝ, Juraj. *Spišský antifonár. Antiphonale Scepusiense*. Ružomberok : Katolícka univerzita v Ružomberku, 2008, s. 33.

⁴⁷ GROTOWSKI, Piotr Ł. *Arms and Armour of the Warrior Saints. Tradition and Innovation on Byzantine Iconography (843–1261)*. Leiden, Brill : 2009 , s. 113; ADAMKO – VESELOVSKÁ – ŠEDIVÝ, ref. 46, s. 33.

⁴⁸ „*Tria festa fere in omnibus codicibus Hungaricis occurrunt, etsi non sint Sancti „nationales“: Festum S. Margarethe v. mr. ..., deinde festum s. Demetrii mr. Sirmiensis cum suo dato „Orientali: 26. Oct., demum festum S. Georgii mr. ...“* RADÓ, ref. 5, s. 15.

(*undecim milium virginum*), ktoré sa vydali na cestu do Ríma.⁴⁹ Na spiatocnej ceste mali byť v Kolíne nad Rýnom prepadnuté Hunmi. Všetky panny boli umučené na smrť, až na svätú Kordulu, ktorá sa ukryla v lodi.⁵⁰ Po tom, čo videla umučenie svojich spoločníčok, nabrala odvalu a na druhý deň nasledovala ich osud. Odvtedy sa jedenásťtisíc panien stalo patrónkami mesta Kolín. Jej ostatky boli prenesené do bývalého kostola johanitov, odkiaľ ich v roku 1278 vyzdvihol biskup Albert Veľký.⁵¹ V roku 1305 bol deň ich spomienky oficiálne stanovený arcibiskupom Heinrichom von Virneburgom na 21. október.⁵²

Z nemeckého prostredia prenikol kult svätej Korduly na Moravu.⁵³ Úcta k tejto svätici sa tu zakorenila po roku 1233, keď sa olomouckému biskupovi Róbertovi (1202 – 1240) podarilo získať jej ostatky.⁵⁴ Miestom pôvodu tejto relikvie bol cistercký kláštor v Langheime. V roku 1349 prikázal olomoucký biskup Ján VII. Volek, aby sa slávil sviatok svätej Korduly, keďže sa v Kostole svätého Václava nachádzala väčšia časť jej relikvií.⁵⁵ Keďže sa však sviatok nemohol sláviť 21. októbra, malo sa tak urobiť nasledujúci deň, teda 22. októbra. Túto prax potvrdzuje aj zápis v kalendáriu Olomouckého misála zo začiatku 15. storočia. Rovnaký zápis nachádzame aj v kalendáriu Spišského misála, čo by svedčilo o vplyve moravských liturgických zvykov na Spiši.⁵⁶ Sviatok svätej Korduly bol slávený 22. októbra v kalendáriu B5, B6 a B12. Naproti tomu sa v kalendároch uhorských, a špeciálne aj spišských, vôbec nevyskytuje. V tento deň bol v Uhorsku slávený sviatok svätého mučeníka Lupencia alebo biskupa Severa.

⁴⁹ SOLERIUS, Joannis Baptista (ed.). *Martyrologium Usuardi monachi, hac nova editione ad excusa exemplaria quatuordecim, ad codices Mss. integros decem & septem, atque ad alios ferme quinquaginta collatum, ab addimentis expurgatum, castigatum & quotidianis observationibus illustratum. Opera et studio Joannis Baptistae Sollerii Societatis Jesu Theologi*. Antverpiae : Ex Typographia Joannis Pauli Robyns, 1714, s. 617.

⁵⁰ MONTGOMERY, Scott. *Saint Ursula and Eleven Thousand Virgins of Cologne*. Bern : Peter Lang AG, 2010, s. 126.

⁵¹ KESSEL, Johann Hubert. *St. Ursula und ihre Gesellschaft: Eine kritisch-historische Monographie*. Köln : DuMont Schauberg, 1863, s. 254.

⁵² MONTGOMERY, Scott. *Bones and Stones: Imaging Sacred Defense in Medieval Cologne*. In BLICK, Sarah – GELFAND, Laura Deborah (eds.). *Push Me, Pull You: Imaginative and Emotional Interaction in Late Medieval and Renaissance Art*, vol. 1. Leiden; Boston : Brill, 2011, s. 588.

⁵³ Autorka však neuvádza presné obdobie. SEIFERTOVÁ, Šárka. *Zobrazování českých zemských patronů v lidovém umění*. Diplomová práca. Brno : Masarykova univerzita v Brně, 2006, s. 101.

⁵⁴ ZLÁMAL, Bohumil. *Pět svatých bratří*. In KADLEC, Jaroslav (ed.). *Bohemia sancta. Životopisy českých světců a přátel Božích*. Přerov : Zvon, 1990, s. 124.

⁵⁵ „*Insuper statuimus et ordinamus, vt festum sancte Cordule in die undecim milia virginum solempniter festiuetur. Verum quia in die eadem ob diuinorum et officii celebrationem diei eiusdem specialiter singularis ipsius sancte cordule, cuius corpus eciam in nostra ecclesia Olomucensi requiescit commemoracio et honoris seu reuerencie exhibicio fieri non potest, vt die proxima immediate subsequenti incipiendo a vespera officium de ipsa sancta Cordula solempniter sub duplici officio in ecclesiis peragatur, vt eius pro nobis supplicationis effectus augeatur, cuius sumus patrocini commendati.*“ CHYTIL, Joseph (ed.). *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*. Vol. 7. Brünn : Bei Komision bei Nitsch & Grosse, 1858, s. 696-697, č. 984.

⁵⁶ Na 22. október je v kalendáriu Spišského misála zapísaný okrem svätej Korduly aj svätý Severus.

Dokladom kultu svätej Uršule v Spišskej kapitule je oltár zasvätený svätej Uršule, Kataríne, Dorote a všetkým pannám. Kult svätej Uršule, ako sa domnieva M. Homza, mohol preniknúť na Spiš skôr ako v 14. storočí.⁵⁷ Jej relikvie mohol doniesť spišský prepošť Adolf, ktorý prišiel do Uhorska v sprievode Gertrúdy, manželky Ondreja II., okolo roku 1200.⁵⁸

Svätý Žigmund (*Sigismundi regis*, 1. máj)

Svätý Žigmund, syn burgundského kráľa Gundobalda, zomrel 1. mája 524 v Colombe (Saint-Péray-la Colombe).⁵⁹ Venerand, opát kláštora St. Maurice, požiadal o prenesenie jeho ostatkov do svojho kláštora. Odtiaľto sa začala šíriť úcta k tomuto svätcovi po celom kontinente. V 9. storočí sa časť jeho ostatkov dostali do Sens, v 11. storočí je doložená svätcova lebka v Einsiedelne. Časť jeho ostatkov sa pravdepodobne v roku 1166 (alebo tesne po ňom) dostala z Aachenu do poľského Plocku prostredníctvom plockého biskupa Rocha Wenera.⁶⁰ Mimoriadna úcta k sv. Žigmundovi pretrvávala v Plocku i naďalej. V roku 1354 sa Karolovi IV. podarilo získať z Einsiedelnu časť lebky.⁶¹ V roku 1365 sa mu na spiatocnej ceste z Avignonu podarilo získať zvyšok jeho tela.⁶² Svätcove relikvie boli následne uschované v Prahe a Freisingu. V Prahe sa sv. Žigmund stal jedným zo spolupatrónov Katedrály sv. Víta. Obľuba sv. Žigmunda bola v rodine Karola IV. značná, o čom svedčí meno Karolovho druhorodeného syna. Rovnako aj Žigmund navštívil Kláštor sv. Mórica a vyžiadal si tam svätcove ostatky. Tie boli následne darované uhorským pustovníkom sv. Pavla na jednom z dunajských ostrovov.⁶³ Podľa synodálnych štatútov z roku 1366 bol jeho sviatok posunutý o jeden deň neskôr na 2. máj, aby nekolidoval so sviatkom svätých Filipa a Jakuba.⁶⁴ Kult sv. Žigmunda sa z českého prostredia rozšíril aj do

⁵⁷ HOMZA, ref. 25, s. 294.

⁵⁸ LABANC, Peter. *Spišskí prepošti do roku 1405*. Towarzystwo Słowaków w Polsce – FF TU, 2011, s. 68.

⁵⁹ POLC, Jaroslav: Svatý Zikmund. In KADLEC, Jaroslav (ed.). *Bohemia sancta. Životopisy českých světců a přátel Božích*. Přerov : Zvon, 1990, s. 191.

⁶⁰ ASKANAS, Kazimierz. Plocka herma fundacji Kazimierza Wielkiego. In *Notatki Plockie*, 1988, č. 33/2, s. 22. Biskup Roch Werner bol poslaný s posolstvom poľského kráľa Boleslava IV. Kučeravého k cisárovi Fridrichovi I. Barbarosovi. Podľa ďalšej interpretácie boli ostatky sv. Žigmunda prinesené rytierom Idzikowskim, ktorý ich mal dostať v benediktínskom kláštore v Einsiedelne.

⁶¹ POLC, ref. 59, s. 192.

⁶² „Téhož roku (1365) byl pan císař v městě Arles s největší slávou korunován korunou království arelatského, jež podléhá římské říši. [...] Přijel do Svatého Mořice navštívit ze zbožnosti prahy svatých mučedníků thébských. Tam tehdy odpočíval nejdrahocennější poklad, totiž tělo svatého Zikmunda, krále burgundského. Dostál toho, že mu bylo darováno, a přivezl je s sebou do Prahy.“ BLÁHOVÁ, Marie (trans.). Beneš Krabice z Weitmile. *Kronika Pražského kostela*. In ČERNÁ, Helena – ŠTĚPÁNKOVÁ, Marta (eds.). *Kroniky doby Karla IV.* Praha : Svoboda, 1987, s. 237.

⁶³ POLC, ref. 59, s. 193.

⁶⁴ POLC, Jaroslav Václav. Councils and Synods of Prague and their Statutes. In *Apollinaris*, 1979, roč. 52, č. 1-2, s. 213.

Poľska. V pľockom kalendáriu bol sviatok sv. Žigmunda tiež slávený 2. mája.⁶⁵ V roku 1370 dokonca nechal Kazimír III. Veľký zhotoviť pre svätcove ostatky v Pľocku zlatú hermu.⁶⁶

Z Prahy sa úcta k svätému Žigmundovi šírila smerom na východ na Moravu, do Uhorského a Poľského kráľovstva. V moravskom prostredí sa jeho sviatok začal svätiť s odstupom jedného až dvoch desaťročí, teda od druhej polovice 70-tych, resp. 80-tych rokov 14. storočia.⁶⁷ V kalendáriu Spišského misála je sviatok svätého Žigmunda slávený 2. mája. V rovnaký deň je svätý Žigmund pripomínaný aj v kalendáriu Spišského graduálu Juraja z Kežmarku. Kalendária liturgických kníh A7, A6, A3, A2 spomínaný sviatok na deň 2. mája vôbec neobsahujú (v kalendáriu A4 sa nachádza sviatok svätého Žigmunda, no bol zjavne dopísaný neskôr než zvyšok textu) . V kalendáriu A5 zápis na mesiac máj – december absentovali.

Päť bratov mučeníkov (*Quingue fratrum* (!), 12. november)

Podľa Dalimilovej kroniky v poľskom lese žilo päť bratov mníchov – Matej, Izák, Kristín, Ján a Benedikt.⁶⁸ Ján a Benedikt pochádzali z italského prostredia, Izák, Matej a Kristín z Poľska.⁶⁹ Benedikta a Jána pozval do Poľska cisár Oto III. na žiadosť Boleslava Chrabrého.⁷⁰ Do Poľska dorazili na prelome rokov 1001/1002. Bol pre nich postavený kláštor v Miedzyrzeczi. Tu sa k nim pridali Izák, Matej a Kristín. Na započatie svojej misijnej činnosti však potrebovali pápežské povolenie, ktoré im mal doručiť Bruno z Querfurtu. Keď však dlho neprichádzal, bol vyslaný jeden z mníchov – Benedikt. Poľské knieža Boleslav mu na cestu poskytol desať (niekedy je uvádzané až sto) hrivien striebra.

Keďže sa Benediktovi nepodarilo dokončiť cestu, po návrate vrátil striebro Boleslavovi. V roku 1003 mníchov prepadli lupiči v podozrení, že majú u seba strieborný poklad. Keď však striebro nenašli, zabili ich. Takmer okamžite po smrti boli piati bratia uznaní za mučeníkov a pochovaní v Hnezdne. Popri svätom Vojtechovi sa stali patrónmi Poľska. V roku 1039 Břetislav I. počas vojenskej výpravy do Hnezdna odviezol odtiaľ okrem ostatkov svätého Vojtecha aj relikvie Piatich bratov a pochoval ich v Prahe v chráme svätého

⁶⁵ KĘNTRZYŃSKI, Wojciech. *Calendarium Plocense*. In *MPH*, vol. 5, s. 451.

⁶⁶ ASKANAS, ref. 60, s. 22.

⁶⁷ DRAGOUN, Michal. Kalendáře liturgických rukopisů jako datační pomůcka. In *Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska*. Brno : Státní vědecká knihovna v Olomouci, 1999, bez paginácie.

⁶⁸ LANG, Roman – STĚCHOVÁ, Radka (eds.), KRČMOVÁ, Marie (trans.). *Kronika tak řečeného Dalimila*. Praha; Litomyšl : Paseka, 2005, s. 70.

⁶⁹ URBAŃCZYK, Przemysław – ROSIK, Stanisław. Polsko. In BERENDOVÁ, Nora (ed.). *Christianizace a utváření křesťanské monarchie. Skandinávie, střední Evropa a Rus v období 10.–12. století*. Praha : Argo, 2013, s. 285.

⁷⁰ ZLÁMAL, ref. 54, s. 121.

Víta.⁷¹ Odvtedy sa v Čechách a na Morave, rovnako ako predtým v Poľsku, rozvíjala úcta k piatim bratom mučeníkom. V roku 1046 daroval Břetislav I. časť ostatkov Kostolu svätého Václava v Starej Boleslavi.⁷² Ďalšia časť ostatkov, konkrétne celé telo svätého Kristína, sa na žiadosť moravského biskupa Jindřicha Zdíka dostalo v roku 1131 do katedrálneho Kostola svätého Václava v Olomouci. Ako v Poľsku, tak aj v Čechách i na Morave boli piati bratia mučeníci uctievaní ako zemskí patróni. Okrem ich oficiálneho sláveného 12. novembra sa pripomínalo aj ich prenesenie do Prahy (25. august). Špecifická úcta sa rozvinula k svätému Kristínovi na Morave. V prvej polovici 13. storočia nechal olomoucký biskup Róbert zhotoviť schránku na ostatky tohto svätca.⁷³ Toto *sepulcrum sancti Cristini* bolo umiestnené na hlavný oltár svätého Václava. Tak sa stalo, že z kultu piatich bratov mučeníkov sa začal vyčleňovať svätý Kristín. Dokonca v breviárových čítaniach zaujal Kristín prvé miesto, kým v Čechách mal prednosť tradične svätý Benedikt.

V kalendáriu Spišského misála sa 12. novembra slávil sviatok Piaticich bratov. Kým kalendáriá A10, A9, A8, A7, A4 tento sviatok nemajú, u ostatných uhorských kalendárií je situácia opačná.⁷⁴ Sviatok Piaticich bratov pozná už Prayov kódex, rovnako ako aj Bratislavský misál H. Oba však prikazujú sláviť sviatok *Benedicti cum sociis*. Bratislavský misál A pripomína na ten istý deň sviatok *Benedicti, Isaac et Johannis*. Takisto uhorské kalendárium A3 obsahuje zápis *Benedicti Ysaac et Johannis mrm*. V kalendáriách Pražskej a Olomouckej diecézy však názov sviatku znel: Päť bratov, *Quinque fratrum*.⁷⁵ Predpokladáme teda, že aj tento sviatok, resp. špecifický spôsob jeho zápisu zvýrazňuje český, resp. moravský vplyv pri redakcii kalendária Spišského misála.

Svätá Hedviga (*Hedwidis*, 14. október)

Svätá Hedviga, žijúca na prelome 12. a 13. storočia, bola dcérou Bertolda IV. Andechs-Meránskeho a Agneše Meissenskej. Vďaka svojim kresťanským cnostiam a podpore chudobných a odsúdených si získala už za svojho života mimoriadnu úctu. Nebolo preto divné, že hneď po jej smrti v roku 1243 sa začalo s jej uctievaním v kláštore v sliezkej Trzebnici, kde aj zomrela. Výročie jej smrti sa tu pripomínalo každoročne 14. októbra v deň

⁷¹ STRZELCZYK, Jerzy. Stát Přemyslovců v západoslovanské Evropě. In SOMMER, Petr – TŘEŠTÍK, Dušan – ŽEMLIČKA, Josef (eds.). *Přemyslovci. Budování českého státu*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, s. 38.

⁷² ZLÁMAL, ref. 54, s. 123.

⁷³ *Tamže*, s. 124.

⁷⁴ Treba pripomenúť, že kalendárium A5 neobsahuje v kalendáriu tie fóliá, na ktorých boli zapísané sviatky v mesiacoch máj až december.

⁷⁵ *Tamže*, s. 123.

svätého Kalixta, pápeža.⁷⁶ Hedviga bola kanonizovaná až v roku 1267 pápežom Klementom IV. v dominikánskom kostole vo Viterbe.⁷⁷ Jej sviatok bol stanovený na 15. október, teda o deň neskôr, než bolo zvykom v Trzebnici. Tohto dátumu sa pridržiavajú ako nami skúmané uhorské, tak aj české kalendária.

Úcta k tejto svätici sa začala rýchlo šíriť do okolitých krajín, a to predovšetkým prostredníctvom príbuzných svätice. V lubušskom kraji, kde vládol Viliam z Nisy, vnuk sv. Hedvigy, bol jej kult zavedený ihneď po jej kanonizácii. Jej ďalší vnuk Vladislav, pôsobiaci ako biskup v Salzburgu, šírila jej sviatok v rakúskych krajinách. V Čechách podporoval jej kult Přemysl II. Otakar, ktorý bol osobne prítomný pri prenesení ostatkov sv. Hedvigy do chrámu sv. Petra v Trzebnici.

Otázkou zostáva, ako sa dostal kult sv. Hedvigy na Spiš a prečo bol jej sviatok slávený práve 14. októbra spolu s pápežom Kalixtom, hoci v nasledujúci deň nie je v kalendáriu Spišského misála žiadny záznam. Odpoveďou môže byť vplyv konkrétnej osoby, ktorá pochádzala z oblasti Sliezska, kde bola úcta k sv. Hedvige rozšírená ihneď po jej smrti a kde sa jej sviatok slávil 14. októbra. Druhou alternatívou je implantácia spomínaného kultu osobou, ktorá bola v príbuzenskom vzťahu so sv. Hedvigou. Treba upozorniť na fakt, že kult svätej Hedvigy sa stal obľúbeným medzi Piastovcami i Anjouovcami. Svedčí o tom aj meno tretej dcéry Ľudovíta I. Veľkého, uhorského a poľského kráľa, a Alžbety Kotromaničovej. V rovnakom období sa rozvíjala úcta k sv. Hedvige aj v Čechách. Spôsobilo to pripojenie Sliezska ku krajinám Koruny českej (1348) a svadba Karola IV. s Annou Svídnickou (1353), ktorá bola po otcovi Henrichovi II. Svídnikom pokrvnou príbuznou sv. Hedvigy. Český kráľ a rímsky cisár rýchlo prijal úctu k sv. Hedvige. Postavu svätice nechal zobrazit' v Kaplnke sv. Kríža na Karlštejne spolu so sv. Ľudmilou a sv. Alžbetou.⁷⁸ Dokonca sa sv. Hedviga stala súčasťou Staročeského pasionálu, v ktorom boli spísané životopisy svätcov. Medzi ne boli pridané životy svätých Cyrila a Metoda, Václava, Ľudmily, Prokopa a tiež Hedvigy. Tým sa svätá Hedviga zaradila do radu domácich českých svätcov. Tetou Anny Svídnickej bola Alžbeta Svídnická. Jej syn, Vladislav II. Opolský, bol uhorským palatínom. Jedna z jeho dcér taktiež dostala meno Hedviga. Jeho bratrancom bol Ján Kropidlo, ktorý sa v roku 1379 stal spišským prepoštom. Je známe, že k jeho zvoleniu výrazne prispel nátlak jeho strýka

⁷⁶ TKADLČÍK, Vojtěch. Svatá Hedvika. In KADLEC, Jaroslav (ed.). *Bohemia sancta. Životopisy českých světců a přátel Božích*. Přerov : Zvon, 1990, s. 163.

⁷⁷ *Tamže*, s. 164.

⁷⁸ *Tamže*, s. 165.

Vladislava II. Opolského.⁷⁹ Je veľmi pravdepodobné, že sa Ján na Spiši príliš nezdržoval, keďže študoval na univerzite v Bologni.⁸⁰ Ak by kult sv. Hedvigy nedoniesol na Spiš spomínaný Ján ako pokrvný príbuzný svätice, ponúka sa aj iná možnosť. Je možné, že kult sv. Hedvigy priniesol niekto z kanonikov pochádzajúcich zo Sliezska, ako napríklad Mikołaj Strelny, pôsobiaci v Spišskej kapitule ako kanonik v rokoch 1392 – 1413.⁸¹ Keďže pochádzal zo Sliezska, ktorého patrónkou bola sv. Hedviga a kde bola najhustejšia sieť kostolov s jej patrocíniom, je isté, že musel mať povedomie o jej kulte. Mohol poznať aj pôvodný dátum jej uctievania, ktorý sa slávil v Trzebnici, teda 14. október.

Datovanie

Kalendáriá stredovekých misálov boli tvorené a členené cirkevnými sviatkami. V kresťanskej liturgii rozlišujeme sviatky *de tempore* (pohyblivé sviatky) a sviatky *de sanctis* (stále sviatky viažuce sa na konkrétny deň). Kým nepohyblivé sviatky poskytujú nezanedbateľnú pomoc pri určovaní miesta vzniku kalendárií, tie pohyblivé pomáhajú určiť čas ich vzniku. Pokúsime sa teda objasniť, v akom období mohlo vzniknúť kalendárium Spišského misála.

J. Sopko časovo zaradil vznik Spišského misálu na koniec 14. storočia.⁸² Vychádzal pravdepodobne z prítomnosti sviatku *Visitacio s. Marie* sláveného v celej cirkvi až po roku 1389. V zásade možno súhlasiť s týmto datovaním, no je treba poukázať na určité špecifické črty kalendária Spišského misála, ktoré môžu objasniť proces jeho vzniku. Rok 1389 je však nutné brať ako *terminus post quem*.

Treba si všimnúť dva pohyblivé sviatky, ktoré boli zapísané do kalendária. Ide o *Resurreccio domini* (Zmŕtvychvstanie Pána, 27. 3.) a *Ascensio domini* (Nanebovstúpenie Pána, 18. 5.). Podľa učenia kresťanskej cirkvi je medzi Zmŕtvychvstaním a Nanebovstúpením rozdiel 40 dní. Ak je teda v kalendáriu Zmŕtvychvstanie Pána uvedené 27. marca, Nanebovstúpenie by sa malo sláviť 5. mája. To sa však podľa kalendária slávalo takmer až o dva týždne neskôr. Na prvý pohľad je teda zrejmä istá diskrepancia medzi oboma sviatkami. Napriek tejto rozdielnosti sa pokúsime zistiť, v ktoré roky boli uvedené sviatky slávené v tých dňoch, na aké pripadli v kalendáriu Spišského misála.

⁷⁹ RUCIŃSKI, Henryk. *Cirkevné štruktúry na Spiši v neskorom stredoveku*. In HOMZA – SROKA, ref. 12, s. 407.

⁸⁰ SROKA, Stanisław. *Poliaci v Spišskej Kapitule v 14. storočí*. In HOMZA, Martin – SROKA, Stanisław A. (eds.). *Štúdie z dejín stredovekého Spiša*. Kraków : Spolok Slovákov v Poľsku 1999, s. 117.

⁸¹ *Tamže*, s. 118.

⁸² SOPKO, ref. 7, s. 28.

Sviatok Zmŕtvychvstania Pána sa slávil 27. marca v týchto rokoch: 1334, 1345 a 1407.⁸³ Druhým sviatkom je Nanebovstúpenie Pána, ktorý bol slávený 18. mája, a teda Veľká noc pripadla na 9. apríla. Na tento deň pripadlo Zmŕtvychvstanie Pána v rokoch 1357, 1368, 1447 a 1452. Pre lepšiu prehľadnosť pripájame tabuľku:

<i>Resurreccio domini</i> (27. 3.)	1334	1345	1407	1418
<i>Ascensio domini</i> (18. 5.)	1357	1368	1447	1452

Kalendárium Spišského misála poskytuje ešte jednu pomôcku, ako ho datovať. Ide o tzv. *litterae dominicales* (nedel'né písmená). Tie označujú dni v týždni písmenami od **A** po **G**. Ak na prvú nedeľu v roku pripadne písmeno **A**, tak každá nedeľa v roku má k sebe priradené písmeno **A**. Nasledujúci rok sa písmeno na prvú nedeľu v roku zmení na **G**, ďalší rok na **F** a tak ďalej. Ak vieme, že Zmŕtvychvstanie Pána pripadá vždy na nedeľu, tak v prípade kalendária Spišského misála je nedel'ným písmenom písmeno **B**. Podľa chronologických tabuliek sa dá zistiť, kedy bolo písmeno **B** nedel'ným písmenom. Ide o tieto roky: 1306, 1317, 1323, 1334, 1345, 1351, 1362, 1379, 1390, 1401, 1407, 1418, 1429, 1435, 1446 a tak ďalej. Roky, v ktorých sa Zmŕtvychvstanie Pána slávalo 27. marca a zároveň pripadlo na túto nedeľu nedel'né písmeno **B**, sú tieto: 1334, 1345, 1407, 1418, 1429 a tak ďalej.

Vieme však, že kalendárium pozná 2 termíny Veľkej noci, takže musíme zohľadniť aj túto skutočnosť. Rovnako ako pri sviatku Zmŕtvychvstania Pána možno teda postupovať aj pri sviatku Nanebovstúpenia Pána. Ak sa ten slávil 18. mája, Veľká noc pripadla na 9. apríla a k tejto nedeli bolo priradené písmeno **A**. Táto situácia nastala v nasledujúcich rokoch – 1301, 1307, 1318, 1329, 1335, 1346, 1357, 1363, 1374, 1385, 1391, 1402, 1413, 1419, 1430, 1441, 1447 a tak ďalej. Ak porovnáme roky, v ktorých sa slávalo Zmŕtvychvstanie Pána 18. mája a zároveň na nedeľu pripadlo nedel'né písmeno **A**, získame tieto roky – 1357, 1447.

Takto sa podarilo získať sekvenciu rokov, ktoré spĺňali požadované kritériá (dátum Veľkej noci a nedel'né písmeno): 1334, 1345, 1357, 1407, 1418, 1429 a 1447. Z tohto radu treba vylúčiť tie roky, keď sa nemohol sláviť sviatok Navštívenia Panny Márie, záväzný pre celú cirkev od roku 1389. Dostaneme tak zúžený rad rokov: 1407, 1418, 1429 a 1447.

⁸³ Uvádzame len tie roky, ktoré spadajú do obdobia 14. storočia a prvej polovice nasledujúceho storočia.

Teraz je nutné si povšimnúť neprítomnosť sviatkov, ktoré boli záväzné pre pražskú diecézu, odkiaľ zostavovateľ Spišského misála čerpal inšpiráciu pre kalendárium Spišského misála. Predovšetkým absentuje sviatok svätého Hilária biskupa, ktorý bol záväzný od roku 1406.⁸⁴ Pôvodne sa mal sláviť 13. januára, no kvôli kolízii so sviatkom Zjavenia Pána bol presunutý o dva dni neskôr. Vtedy sa však slávil sviatok sv. Maura. Dôsledkom tejto zmeny bolo vytlačenie sviatku svätého Maura a jeho nahradenie svätým Hilárom. Kalendárium si nielenže vôbec nepripomína svätého Hilária, no má dokonca zachovaný sviatok svätého Maura na 15. január. Rovnako nie je prítomný sviatok svätého Karola Veľkého, ktorého kult presadzoval Karol IV. Záväzným v Pražskej diecéze bol tento sviatok od roku 1410 – 1412. Od rovnakého obdobia sa začal sláviť aj sviatok svätého Ignácia, mučeníka. Kalendárium Spišského misála si namiesto neho pripomína sv. Brigitu z Kildare. Na základe absencie týchto sviatkov môžeme predpokladať, že kalendárium Spišského misála nebolo zostavené v rokoch 1447, 1429 a s veľkou pravdepodobnosťou ani v roku 1418. Ako najschodnejšia sa javí predstava, že kalendárium pochádza z roku 1407 alebo z obdobia krátko po ňom.

Uvedené analýzy postavenia pohyblivých sviatkov v kalendárii nás zároveň priviedli k predpokladu, že zostavovateľ kalendária použil ako predlohu prinajmenšom 2 nezávislé vzory, z ktorých opisoval a vyberal sviatky jednotlivých svätcov. Prvým vzorom bolo kalendárium z roku 1407, na ktoré pripadlo nedeľné písmeno **B**. Z druhého vzoru muselo teda pochádzať nedeľné písmeno **A**. Do úvahy prichádzali len dva roky, ku ktorým sa mohol spomínaný vzor hlásiť – 1357 a 1447. Keďže však kalendárium bolo zostavené podľa vzoru z roku 1407, neobsahovalo sviatok Navštívenia Panny Márie a navyše absentovali sviatky svätého Hilária, Karola Veľkého a Ignácia, mohol tento vzor pochádzať len z roku 1357. S určitosťou sa dá teda povedať, že pri zostavovaní kalendária Spišského misála poslúžili dva vzory, jeden hlásiaci sa k roku 1357, druhý k roku 1407. Potvrďuje to tak náš predpoklad o viacerých vzoroch pri redakcii misála a kalendária. Podľa tohto modelu by sa dali predpokladať aspoň dve skupiny svätcov, ktoré boli prebraté buď z jedného či z druhého vzoru.

Záver

Na základe predchádzajúcich zistení sme dospeli k nasledujúcemu záveru. Kalendárium Spišského misála vzniklo v Uhorsku a s určitosťou bolo zhotovené pre kapitulný chrám. Vďaka prítomnosti sviatku svätého Kolomana kráľa je v ňom treba vidieť katedrálny

⁸⁴ DRAGOUN, ref. 67.

chrám sv. Martina v Spišskej kapitule. Analýzou kalendária a jeho komparáciou s inými stredoeurópskymu kalendáriami sa podarilo identifikovať svätcov typických pre uhorské prostredie. Ide o svätého Imricha, Ladislava spolu s pustovníkmi Svoradom a Benediktom, ktorí sa nachádzajú výlučne v uhorských kalendáriách. Dôležitým identifikačným prvkom uhorských kalendárií je presunutie sviatku svätého Juraja z 23. apríla o deň neskôr kvôli kolízii so sviatkom svätého Vojtecha, patróna Ostrihomskej arcidiecézy. Svätý Štefan a svätá Alžbeta, hoci patria k uhorským svätcom, nemôžu byť podľa nami vykonanej analýzy pokladaní za dostatočnú záruku uhorského pôvodu akéhokoľvek kalendária, keďže sa vyskytujú aj v liturgických rukopisoch neuhorskej proveniencie.

Zo samotnej konštrukcie kalendária je badať silný vplyv z českého prostredia, ktorý pôsobil na jeho zostavovateľa. Presvedčajú nás o tom sviatky svätého Václava, Prokopa, Víta, Ľudmily a v neposlednom rade aj svätého Žigmunda. Jeho pamiatka sa dokonca slávila v zhode s ustanoveniami pražskej synody 2. mája. Netreba zabúdať ani na svätých Cyrila a Metoda. Na oživení ich úcty v stredoeurópskom priestore, a podľa nášho názoru aj na Spiši, mal podiel český kráľ a rímsky cisár Karol IV., ktorý založil benediktínsky kláštor v pražských Emauzách. V úzkom súvisi s českým, resp. pražským prostredím stojí i sviatok svätého Demetera, ktorého zápis v kalendáriu Spišského misála zodpovedá českým liturgickým zvyklostiam. Okrem spomínaných svätcov sa v kalendáriu nachádzali aj sviatky Nájdenia svätého Vojtecha a Piatich bratov. Títo svätci majú korene svojho uctievania v širokej oblasti strednej Európy (Uhorsko, Čechy, Poľsko). Netreba zabúdať, že svätý Vojtech bol aj patrónom Ostrihomskej arcidiecézy. V dôsledku toho bolo ťažšie určiť zdroj, z ktorého prišlo na Spiš slávenie týchto sviatkov. V prípade sviatku *Invencio s. Adalberti* ide s určitosťou o Poľsko, v prípade Piatich bratov predpokladáme ako zdrojovú oblasť opäť Čechy. S Poľskom je však kalendárium Spišského misála spojené aj sviatkom svätej Hedvivy, sestry Gertrúdy Meránskej, manželky Ondreja II. Výročie jej smrti – 14. október, musel byť známy buď jej rodine, alebo osobám pochádzajúcim z okolia Trzebnice – miesta, kde sa koncentrovala úcta k svätej Hedvige. Tam sa totiž jej sviatok slávil 14. októbra, a nie 15. októbra, ako to v roku 1267 nariadil pápež Klement IV.

Prekvapujúcim zistením v prípade Spišského misála je skutočnosť, že sanktorál neodráža heortologickú štruktúru kalendária. Neobsahuje napríklad formuláre k svätým Cyrilovi a Metodovi, svätému Žigmundovi či svätej Ľudmile. Naproti tomu obsahuje formuláre k svätému Menasovi či svätej Walpurge. Táto disproporcija medzi oboma časťami misála odráža podľa nášho názoru viaceré predlôh, ktoré boli použité pri redakcii kalendária, resp. celého misála. S tým by korešpondovalo aj nesprávne zaradenie dvoch sviatkov, ktorých

dátum slávenia sa odvíja od Veľkej noci (Zmŕtvychvstanie Pána, Nanebovstúpenie Pána). Pri zostavovaní kalendária tak bol jeden sviatok odpísaný z prvej predlohy, druhý z druhej predlohy. Predpokladáme, že pri tejto kompilácii museli byť použité najmenej 2 nezávislé zdroje. Na základe analýzy heortologickej štruktúry kalendária sme naklonení tvrdeniu, že jeden z nich musel byť určite českého pôvodu, druhý uhorského. Výrazne tu však musel byť reprezentovaný aj vplyv z poľského prostredia.

Na základe spomenutej diskrepancie medzi dvoma sviatkami Pána sa nám podarilo aj časovo zaradiť približný vznik Spišského misála. Udialo sa tak pravdepodobne v roku 1407 alebo tesne po ňom. Jedna z predlôh na zostavenie kalendária sa hlásila k roku 1357.

Je nepochybne predčasné vytvárať konečné závery ohľadom činiteľov pôsobiacich na redakciu nielen kalendária, ale aj celého Spišského misála bez toho, aby bola vykonaná podrobnejšia paleografická a hudobno-liturgická analýza. Na základe záverov týchto vedných disciplín bude možné s väčšou istotou stanoviť okolnosti jeho vzniku a možno aj jeho zostavovateľa. Napriek tomu je už dnes možné konštatovať, že nielen kalendárium, ale Spišský misál ako celok je názornou ukážkou kultúrnej synkrézy na území Spiša v 14. a 15. storočí.

The Informative Value of Medieval Calendars on the Example of Spiš Mass Book

Each calendar consists of a long list of saints which are obligatory for a diocese or a parish. This list of saints reflects also local liturgical traditions. This fact enables identifying an approximate time and place of its origin by an undated calendar. This was also the case of the Calendar of Spiš Mass Book (Cod. Lat. 92). We managed to identify a thick layer of typical Hungarian saints (Stephen, Emeric, Ladislaus, Elisabeth, Coloman, Adalbert). Thanks to the presence of Saint Coloman The King, it was possible to bind a place of the origin with Spiš Chapter (Spišská kapitula). A very distinctive layer is connected with Czech liturgical traditions – Saint Wenceslaus, Vítus, Procopius, Ludmila, Five Brothers, Cyril and Methodius, Demetrius, Gothard and Sigismund. By the feast of *Invencio sancti Adalberti* and feast of Saint Hedwig of Silesia, the Calendar was connected to Poland as well. connected by. When specifying the date of origin, we applied knowledge about *litterae dominicales* as well as celebrating of Resurrection and Ascension of Jesus Christ. Thus we managed to find out that the Calendar was compiled from at least two different calendars. The older one was created in 1357 and the newer in 1407. The Calendar of Spiš Mass Book itself must have been compiled in 1407 or at some time shortly after that.

Keywords: calendarium, mass book, liturgy, saints, Spiš, 14th/15th century

http://www.fphil.uniba.sk/index.php?id=historia_nova

NEUMANN, Martin. Vypovedacia schopnosť stredovekých kalendárií na príklade Spišského misála. In *Štúdie (ne)dávných čias*. Historia nova 8. [online] Bratislava : Stimul, 2014, s. 8-32. Dostupné na internete: <http://www.fphil.uniba.sk/fileadmin/user_upload/editors/ksd/Hino8.pdf>

KL

iii	A	Janua		Circu(m)cisio domini
	b	iii	N.	Octa(va) s. Stephani
xi	c	iii	N.	Octa(va) s. Iohanis ev.
	d	ii	N.	Octa(va) Innocentu(m)
xix	e	No(na)s		Vigilia
viii	f	viii	Id.	Epyfania d(omi)ni
	g	vii	Id.	Ysidori mris.
xvi	A	vi	Id.	
v	b	v	Id.	
	c	iiii	Id.	Pauli p(rimi) h(er)emi(te)
xiii	d	iii	Id.	Felicitatis v.
ii	e	ii	Id.	Joh(a)nis ppe.
	f	Idus		<u>Octa(va) Epifanie</u>
x	g	xix		Felicis in pintis
	A	xviii		Mauri conf. febru
xviii	b	xvii	Kl.	Marcelli ppe et m.
vii	c	xvi	Kl.	Anthonii mo(na)chi.
	d	xv	Kl.	Prisce virgis
xv	e	xiiii		
iiii	f	xiii	Kl.	Fabiani et Sebe m.
	g	xii	Kl.	Agnetis v. et mr.
xii	A	xi	Kl.	Vincentii mr.
i	b	x	Kl.	Emerenciane v.
	c	viii	Kl.	Tymothei apli.
ix	d	viii	Kl.	Con(ver)sio s. Pauli
	e	vii	Kl.	<i>Juliani conf. et epi.</i>
xvii	f	vi	Kl.	Johanis Crisosto(mi)
vi	g	v	Kl.	Octa(va) Agnetis v.
	A	iiii	Kl.	Valerii epii.
xiiii	b	iii	Kl.	Aldegundis v. et m.
iii	c	ii	Kl.	

KL februarius ht. d. xxviii luna xxix

	d			Brigide vgis.
xi	e	iiii		Purificacio Marie
xix	f	iii	N.	Blasii epi. et mris.
viii	g	ii	N.	
	A	No(na)s		Agathe virg. et mr.
xvi	b	viii		Dorothee v. et mris.
v	c	vii	Id.	Vedasti epi.
	d	vi		Dyonisii mris.
xiii	e	v	Id.	Appollonie v.
ii	f	iiii		Scolastice v.
	g	iii	Id.	S(an)c(t)o(rum) LXXVIII mrm.
x	A	ii	Id.	Anastasia virg.
	b	Idus		
xviii	c	xvi	Kl.	Valentini
vii	d	xv	Kl.	Faustini mris. et Leuite
	e	xiiii		Juliane v.
xv	f	xiii	Kl.	
iiii	g	xii	Kl.	
	A	xi	Kl.	
xii	b	x	Kl.	
i	c	ix	Kl.	
	d	viii	Kl.	Kathedra Petri apli.
ix	e	vii	Kl.	Vigilia
i	f	vi	Kl.	Mathie apli.
xiiii	g	v	Kl.	
vi	A	iiii	Kl.	
	b	iii	Kl.	
xiiii	c	ii	Kl.	

Tolle
Post festum stelle tres p(ri)mas ordine Inde
dies d(omi)nica t(er)cia pascha notat

KL dies luna xxx marcius habet xxxi

iii	d	marcius	Donati mr.
	e	vi	N. Simplicii
xi	f	v	N. Maurini milit(is)
	g	iiii	N. T(ra)nslac(i)o s. Wen(ceslai)
xix	A	iii	N. Victo(r)i set Victori(ni)
viii	b	ii	N. P(er)petue et Felici(tatis)
	c	Nonas	
xvii	d	viii	Id. Crrili et Metudii
v	e	vii	Id.
	f	vi	Id.
xiii	g	v	Id. XL martir(or)um
ii	A	iiii	Id. Gregorii ppe.
	b	iii	Id. Macedonii conf.
x	c	ii	Id.
	d	Idus	Lucii conf. et epi.
xviii	e	xvii	Kl. aprilis
vii	f	xvi	Kl.
	g	xv	Kl. Alexandrie pi.
xv	A	xiiii	Kl. Joseph nut(ri)cii
iiii	b	xiii	Kl. Guberti epi.
	c	xii	Kl. B(e)n(e)dicti conf.
xii	d	xi	Kl. Pauli epi. et conf.
i	e	x	Kl. Albini mris.
	f	ix	Kl.
ix	g	viii	Kl. An(un)cciac(i)o s. Ma(rie)
	A	vii	Kl.
xvii	b	vi	Kl. Resurreccio d(omini)
vi	c	v	Kl.
	d	iiii	Kl.
xiiii	e	iii	Kl. Quirini mr.
iii	f	ii	Kl. Reguli epi.

KL Luna xxx Ap(ri)lis habet dies xxx

	g	aprilis	Theodore v. et m.
xi	A	iiii	N. Nycheti epi. et mr.
	b	iii	N. Theodosie v.
xix	c	ii	N. Ambrosii epii. et doc.
viii	d	Nonas	Marciani mar.
xvi	e	viii	Id. Sixti ppe.
v	f	vii	Id.
	g	vi	Id.
xiii	A	v	Id.
ii	b	iiii	Id. Anthonii mr.
	c	iii	Id. Philippi epi.
x	d	Idus	
	e	Idus	Eufemie v.
xviii	f	xviii	Kl. maii Tiburci et Vale(riani)
vii	g	xvii	Kl. Maronis mr.
	A	xvi	Kl. Caristi et Carisii mr.
xv	b	xv	Kl.
iiii	c	xiiii	Kl.
	d	xiii	Kl. Vincencii mr.
xii	e	xii	Kl. Genesii mr.
i	f	xi	Kl. Symeonis epi. et conf.
	g	x	Kl.
ix	A	ix	Kl. Adalb(er)ti epi. et conf.
	b	viii	Kl. Come(m)ora(tio) s. Georgii mr.
xvii	c	vii	Kl. Marci ew(angeli)ste letania maior
vi	d	vi	Kl. Marcelli ppe.
	e	v	Kl. Anastasii ppe. et mr.
xiiii	f	iiii	Kl. Vitalis mr.
iii	g	iii	Kl. Petri noui mr.
	A	ii	Kl. Q(ui)ntini epi. et mr.

KL Maius habet dies xxxi et luna xxx

xi	b	maius		Philippi et Jacobi
	c	vi	N.	Sigismu(n)di regie
xix	d	v	N.	Invencio s. cruc(is)
viii	e	iii	N.	Floriani et Goth(ardi)
xvi	f	iii	N.	
vi	g	ii	N.	Johannis an(te) porta(m)
vi	A	Nonas		Juvenalis mr.
	b	viii	Id.	Stanislay epi. et mr.
xiii	c	vii	Id.	
ii	d	vi	Id.	Gordiani et epi.
	e	v	Id.	
x	f	iiii	Id.	Nerei et Achilei
	g	iii	Id.	Seruacii mar.
xiii	A	ii	Id.	
vii	b	Idus	Id.	Victorii m.
	c	xvii	Kl.	junii
xv	d	xvi	Kl.	Victoris m.
iiii	e	xv	Kl.	Ascensio d(omi)ni
	f	xiiii	Kl.	Potenciane v.
xii	g	xiii	Kl.	
i	A	xii	Kl.	Helene regine
i	b	xi	Kl.	Faustini conf.
ix	c	x	Kl.	Desiderii epii.
	d	ix	Kl.	
xvii	e	viii	Kl.	<u>Urbani ppe. et m.</u>
vi	f	vii	Kl.	Augustini conf.
	g	vi	Kl.	
xiii	A	v	Kl.	Germani epi.
iii	b	iiii	Kl.	
	c	iii	Kl.	Felicis ppe. et m.
xi	d	ii	Kl.	Petronelle v.

KL Iunius habet dies xxx Luna xxx

	e	iulius		Nicodemii mr.
xix	f	iiii	N.	Marcelli et Petri mr.
viii	g	iii	N.	P(er)ge(n)tini et Laure(n)tini
xvi	A	ii	N.	Petri et Pauli mr.
v	b	Nonas		Bonifacii et so. eius
	c	viii	Id.	
xiii	d	vii	Id.	Celestini
ii	e	vi	Id.	Medardi epi. et conf.
	f	v	Id.	Primi et Feliciani
x	g	iiii	Id.	Basilidis et socio(rum) ei(us)
	A	iii	Id.	Barnabe apli
xviii	b	ii	Id.	Basilidis at Ciria(n)i mr.
vii	c	Idus		Felicule v.
	d	xviii	Kl.	Julius Valerii et Ruffi
xv	e	xvii	Kl.	Viti Modesti et Cresce(ncie)
iiii	f	xvi	Kl.	Aurei et Justini
	g	xv	Kl.	
xii	A	xiiii	Kl.	Marci et Marcelliani
i	b	xiii	Kl.	Geruasii et P(ro)thasii
	c	xii	Kl.	Nouati conf.
ix	d	xi	Kl.	Albani mr.
	e	x	Kl.	Paulini epi.
xvii	f	ix	Kl.	Vigilia
vi	g	viii	Kl.	Nativitas Joh(anis) bap(tiste)
	A	vii	Kl.	Galligani mr.
xiii	b	vi	Kl.	Joh(an)is et Pauli
iii	c	v	Kl.	Crescentii, Ladislay regis
	d	iiii	Kl.	Leonis ppe., Vigilia
xi	e	iii	Kl.	Pet(ri) et Pauli ap(osto)lo(rum)
	f	ii		Comemora(tio) s. Pauli

KL Julius habet dies xxxi et luna xxx

xix	g	Julius		Octa(va) Joh(a)nis
viii	A	vi	N.	Visita(tio) s. Ma(r)ie
	b	v	N.	T(ra)nsla(tio) Thome
xvi	c	iii	N.	P(ro)copi Udalrici conf.
v	d	iii	N.	Domini(c)i mr.
	e	ii	N.	Octa(va) ap(osto)lo(rum)
xiii	f	Nonas		Wilibaldi conf.
ii	g	viii	Id.	Juliani mr.
	A	vii	Id.	S(anc)to(rum) septe(m) s(ociorum)
x	b	vi	Id.	
	c	v	Id.	T(ra)nslacio B(e)n(e)d(ict)i
xviii	d	iiii	Id.	Fortunati epi.
vii	e	iii	Id.	Margarethe v.
	f	ii	Id.	Foce epi. et mr.
xv	g	Idus		Diuisio ap(osto)lo(rum)
iiii	A	xvii	Kl.	Septembris Hylarii
	b	xvi	Kl.	Zoradi B(e)n(e)d(icti) Alexii
xii	c	xv	Kl.	Arnulfi conf.
i	d	xiiii	Kl.	Arseni conf.
	e	xiii	Kl.	
ix	f	xii	Kl.	Praxedis v.
	g	xi	Kl.	Ma(r)ie Magd(alene)
xvii	A	x	Kl.	Appollinar(is) epi.
vi	b	ix	Kl.	Cristine v. Vigilia
	c	viii	Kl.	Jacobi apli.
xiiii	d	vii	Kl.	Anne mat(ri)s M(ari)e
iii	e	vi	Kl.	Septe(m) dormie(ncium)
	f	v	Kl.	Panthaleo(n)is
xi	g	iiii	Kl.	Felicis mr.
xix	A	iii	Kl.	Abdori et Serine
	b	ii	Kl.	Fabii mr.

KL Augustus habet dies xxxi et luna xxix

viii	c	augustus		Vincula Petri apli.
xvi	d	iiii	N.	Stephani epi. et mr.
v	e	iii	N.	Invencio s. Stephani
	f	ii	N.	Justini p(re)sb(yte)ri
xiii	g	Nonas		Dominici conf. Oswaldi
ii	A	viii	Id.	Sixti ppe soc(i)o(rum)q(ue) eius
	b	vii	Id.	Donati mris. Affre v.
x	c	vi	Id.	
	d	v	Id.	Romani m., Vigilia
xviii	e	iiii	Id.	Laurentii mr. et dya.
vii	f	iii	Id.	Tiburcii mr.
	g	ii	Id.	Clare v.
xv	A	Idus		Ypoliti cu(m) fa sua
iiii	b	xix	Kl.	Septembris Euse Vigiliabii conf.
	c	xviii	Kl.	Assumpcio s. Ma(r)ie
xii	d	xvii	Kl.	Arnolphi
i	e	xvi	Kl.	Octa(va) s. Laure(n)cii
	f	xv	Kl.	Agap(e)ti
ix	g	xiiii	Kl.	Stephani regis hu(n)ga(rie)
	A	xiii	Kl.	
xvii	b	xii	Kl.	
vi	c	xi	Kl.	Tymothei et Sympho(ni)
	d	x	Kl.	Vigilia
xiiii	e	ix	Kl.	Bartolomei apli
iii	f	viii	Kl.	
	g	vii	Kl.	
xi	A	vi	Kl.	
	b	v	Kl.	Augustini epi.
xix	c	iiii	Kl.	Decolacio Jo(hanis) bap(tiste)
viii	d	iii	Kl.	Felicis et Aduacti
	e	ii	Kl.	

KL September habet dies xxx luna xxx

xvi	f	September	Egidii abb(a)tis
v	g	iiii	N. Justini epi. et conf.
	A	iii	N. Anthonii, Emricii ducis
xiii	b	ii	N. Marcelli mr.
ii	c	Nonas	
	d	viii	Id. Magni conf.
x	e	vii	Id.
	f	vi	Id. Nativitas M(arie)
xviii	g	v	Id. Gorgonii, Gu(n)egu(n)d(is)
vii	A	iiii	Id.
	b	iii	Id. Prothi et Jacinthe
xv	c	ii	Id. Syri (con)fessor(is)
iiii	d	Idus	
	e	xviii	Octobris Exaltac(i)o s. c(rucis)
xii	f	xvii	Kl. Nicomedis mr.
i	g	xvi	Kl. Eufemia v(ir)g(inis)
	A	xv	Kl. Lamp(er)ti epi et conf.
ix	b	xiiii	Kl. Florencii epi.
	c	xiii	Kl. Januarii epi.
xvii	d	xii	Kl. Vigilia
vi	e	xi	Kl. Mathe apli
	f	x	Kl. Mauricii s(ociorum) e(ius)
xiiii	g	ix	Kl. Lini ppe. et mr.
iii	A	viii	Co(n)cepicio Jo(hanis) bap(tiste)
	b	vii	Kl.
xi	c	vi	Kl. Cip(ri)ani mr.
	d	v	Kl. Cosme et Damia(n)i
xix	e	iiii	Kl. Wenczeslai m.
viii	f	iii	Kl. Michael(is) arch.
	g	ii	Kl. Jeronimi epi.

KL October habet dies xxxi luna xxix

xvi	A	October	Remigii confessor(is)
v	b	vi	N. Leodegardi epi. et mr.
xiii	c	v	N. Dyonisii et socio(rum) ei(us)
ii	d	iiii	N. Gereonis et s(ociorum) eius
	e	iii	N. Francisci conf., Octa(va) Wen(czeslai)
x	f	ii	N.
	g	Nonas	Marci ppe.
xviii	A	viii	Id. <u>Demetrii mr.</u>
vii	b	vii	Id. Dionisii Rustici et Claii (?)
	c	vi	Id. Gereonis et Victor(is)
xv	d	v	Id.
iiii	e	iiii	Id. <u>Invencio s. Adalb(er)ti</u>
	f	iii	Id. Colmani Reg(is) et mar.
xii	g	ii	Id. Calixti ppe. Hedwidis
i	A	Idus	
	b	xvii	Kl. Novembris Galli conf.
ix	c	xvi	Kl.
	d	xv	Kl. Luce ew(angeli)ste
xvii	e	xiiii	Kl. Crescenciani et Donati
vi	f	xiii	Kl. Caprasii et so(ciorum) eius
	g	xii	Kl. Undecim mi(lium) virgi(num)
xiii	A	xi	Kl. Seueri epi. Cordule v.
iii	b	x	Kl. Seuerini epi.
	c	ix	Kl. Comu(m)bani conf.
xi	d	viii	Kl. Crispinis et C(ri)spina(n)i
	e	vii	Kl. Amandi conf.
xix	f	vi	Kl. Saturnini mr. Vigil(ia)
viii	g	v	Kl. Symonis et Jude a(postolorum)
	A	iiii	Kl. Narcisci epi.
xvi	b	iii	Kl. S(an)c(t)o(rum) CCXX mrm.
v	c	ii	Kl. Q(ui)ntini mr. Vigilia

KL November habet dies xxx lana xx

	d	November		Omniu(m) sancto(rum)
xiii	e	iiii	N.	Come(m)o(racio) anima(rum)
ii	f	iii	N.	P(ir)m(in)i ab(a)t(is) et mr.
	g	ii	N.	Amancii epi.
x	A	Nonas		Zacha(r)ie p(ro)ph(et)e Heinrici duc(is)
	b	viii	Id.	Willibrordi epi. et conf.
xviii	c	vii	Id.	Eustachii et so(ciorum) ei(us)
vii	d	vi	Id.	Quatuor c(or)ona(torum)
	e	v	Id.	Theodori mar.
xv	f	iiii	Id.	Ludmille t(ra)nsla(cio)
iiii	g	iii	Id.	Martini epi.
	A	ii	Id.	Q(ui)nq(ue) fr(atru)m
xii	b	Idus	Id.	Bricci epi. et conf.
i	c	xviii	Kl.	Decembris Clem(en)tini m.
	d	xvii	Kl.	
ix	e	xvi	Kl.	Othmari abb(a)t(is)
	f	xv		
xvii	g	xiiii	Kl.	Octa(va) s. Martini
vi	A	xiii	Kl.	Elizabeth regi(n)e
	b	xii	Kl.	Potenciani ppe et m.
xiiii	c	xi	Kl.	
iii	d	x	Kl.	Cecilie v. et mr.
	e	ix	Kl.	Clementis ppe.
x	f	viii	Kl.	Crisogoni mr.
	g	vii	Kl.	Kathe(r)ine v. et m.
xix	A	vi	Kl.	Vital(is) Ag(r)icole
viii	b	v	Kl.	
	c	iiii	Kl.	Ruffi mr c(um) farl.
xvi	d	iii	Kl.	Saturnini m. Vigilia
v	e	ii	Kl.	Andree apli.

Spoliat virgultum November

KL December habet dies xxxi et luna xxx

	f	december		Candide v.
xiii	g	iiii	N.	Juliani p(re)sb(yte)ri
ii	A	iii		
x	b	ii	N. N.	Barbare virg(n)is
	c	Nonas		
xviii	d	viii	Id.	Nicolay epi. et conf.
vii	e	vii	Id.	Octava andree apli.
	f	vi	Id.	Concep(c)io b(ea)te v(ir)g(in)is Ma(rie)
xv	g	v	Id.	
iii	A	iiii	Id.	Eulalie v.
	b	iii	Id.	Damasii ppe. et mris.
xii	c	ii	Id.	Januarii Nicasii mr. et so(ciorum)
i	d	Idus	Kl.	Lucie mr et v(ir)g(in)is
	e	xix	Kl.	Wlc ce lucia cines krisimata dya (?)
ix	f	xviii	Kl.	Valentini epi et (con)fessoris
	g	xvii	Kl.	Ananie azarie misael
xvii	A	xvi	Kl.	Ignacii epi. et conf.
vi	b	xv	Kl.	Ruffi, Zozimi di(scipuli) d(omi)ni
	c	xiiii	Kl.	Nemesii mr.
xiiii	d	xiii	Kl.	Vigilia
iii	e	xii	Kl.	Thome apli.
	f	xi	Kl.	Rome s(an)c(t)o(rum) XXX m.
xi	g	x	Kl. Kl.	Victo(r)ie et Eugenie v.
	A	ix		Vigilia
xix	b	viii	Kl.	Nativitas xpi
viii	c	vii	Kl.	Stephani p(ro)thomris.
	d	vi	Kl.	Johanis apli et ew(angeliste)
xvi	e	v	Kl.	Innocentu(m) mrm. s(o)c(i)o(rum)
v	f	iiii	Kl.	Thome archiepi.
	g	iii	Kl.	
xiii	A	ii	Kl.	Siluestri ppe. et conf.

Querit habere cubum porcum mactando
december